

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота

(бакалавра)

з теми: **«РОЗБУДОВА БРОНЕТАНКОВИХ ВІЙСЬК:
КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ДОСВІДУ ПРОВІДНИХ
ДЕРЖАВ (1918-1939 РР.)»**

Виконав: студент 4 курсу
групи Ist1-B18
(денна форма навчання)
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
Бузецький Владислав Миколайович

Керівник: **Боровець І.І.**,
кандидат історичних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ТА ІСТОРИОГРАФІЇ.....	7
1.1. Історіографія проблеми.....	7
1.2. Джерельна база дослідження.....	10
РОЗДІЛ ІІ. РОЗВИТОК БРОНЕТАНКОВИХ СИЛ ТОТАЛІТАРНИХ ДЕРЖАВ.....	14
2.1. Німецькі танки блицкригу.....	14
2.2. Радянський Союз та особливості його танкобудування.....	23
РОЗДІЛ ІІІ. ТАНКОБУДУВАННЯ У КРАЇНАХ ДЕМОКРАТІЇ.....	33
3.1. Англійська танкобудівна «лихоманка».....	33
3.2. Франція та її розвиток концепції піхотних танків підтримки.....	39
3.3. Чехословацькі танки на службі у вермахту.....	44
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	52

ВСТУП

Актуальність теми. Перші танки, що виникли за час Першої світової війни, не встигли відіграти у ній помітної ролі, та мало як вплинули на її хід. Проте в цьому немає нічого дивного: бронетехніки того періоду було ще досить замало, і вона до того ж була технічно не досконала. Досвіду застосування таких машин ще не було. Громіздкі, повільні та з поганим бронюванням машини, що мали невеликий запас ходу, були не в змозі змінити характер позиційної війни. Проте саме в той час, деякі з військових спеціалістів пророкували танкам велике майбутнє.

Так у міжвоєнний період йшли поживлені дискусії з приводу ролі танків та танкових з'єднань у війні. У результаті, до початку 1930-х років, в провідних країнах прийшли до різних концепцій застосування та формування танкових військ. Одразу після Першої світової війни розпочалось поступове дослідження та налагодження виробництва перших концептів більш повноцінних танків, їх випробування та поступова модернізація. Виготовлення танків було і залишається досить складним та тривалим процесом. Воно потребувало відповідного рівня розвитку не тільки машинобудування, тобто сучасних станків, пресів, але і металургії в самому широкому сенсі: для виробництва потребувалася залізна руда, марганець, нікель, хром. Варто також враховувати і енергоємність виробництва й цілу низку вчених, інженерів конструкторів, технологів, висококваліфікованих робітників та багато інших важливих аспектів, що працювали на користь розвитку танкової техніки.

Розвиток танкобудування досліджуваних країн з кожним роком все більше набрав обертів, пік його розвитку припав на період Другої світової війни, поступово військовий потенціал у цій сфері провідних держав тільки посилювався, важка бронетехніка постійно модернізувалася та вдосконалювалася. Навіть на сьогодні танкова одиниця є грізною військовою силою на полі бою, на котру, як і раніше, покладаються завдання знищувати

ворожу бронетехніку, вогневі позиції та живу силу противника, оскільки з розвитком технологій з'являються все нові можливості для їх покращення. Наприклад активні системи захисту, дистанційне керування гарматами та кулеметами, прилади нічного бачення, тепловізори тощо, але не варто оминати увагою й протитанкові засоби, що з плином часу також зазнавали кращих змін. Отже, ці та ряд інших чинників протягом усієї військової історії формували роль танка та його значимість у арміях різних держав.

Тому актуальність моєї дослідницької роботи полягає у тому, що розвиток танкобудівництва не зупиняється, я вважаю, що й дотепер це є важливою віхою сучасної армії, хоча є багато думок, щодо моральної застарілості цієї зброї на даний момент, але попри це бронетанкові війська досі становлять головну ударну силу сухопутних військ більшості армій світу.

Метою дослідження є об'єктивний аналіз основних особливостей танкобудівної промисловості європейських країн у міжвоєнний період, дослідження історіографічної та джерельної бази, присвяченої історії виникнення та особливостям функціонування танкових військ.

Для подальшої реалізації зазначеної мети визначено наступні **завдання**:

- ✓ Провести аналіз стану історіографічних досліджень;
- ✓ Окреслити основний масив джерельної бази, присвяченої темі розвитку бронетанкових військ;
- ✓ Дослідити особливості німецького танкобудування, зазначити слабкі та сильні сторони танкових сил країни;
- ✓ Ознайомитись із основними рисами, притаманними радянським бронемашинам, а також окреслити їх особливості;
- ✓ Описати перші британські танки та передісторію їх створення, зазначити про період застою в британській танковій промисловості;
- ✓ Окреслити позицію французьких головнокомандувачів у ролі танкових військ під час ведення бойових дій; описати особливості спроектованих бронемашин та їх виробництво;

- ✓ Проаналізувати процес створення чехословацьких бронетанкової техніки та її подальше включення склад німецької армії.

Об'єктом дослідження є розбудова бронетанкових військ у міжвоєнний період.

Предметом дослідження є танкобудування у Німеччині, СРСР, Великобританії, Франції та Чехословаччині.

Хронологічні межі. Дослідження розвитку бронетанкових сил охоплює період з початку 1918-го по 1939-й роки.

Методи дослідження. При написанні даної роботи було використано принципи об'єктивізму та історизму, тобто позиції авторів, що опираються на принципи ідеологічної нейтральності, й де історія досліджуваної теми має розглядатись як різновид об'єктивних процесів. Дані принципи дали змогу оглянути та виявити достовірнішу історіографічну та джерельну базу розвитку бронетанкових військ у провідних державах зазначеного періоду, побудувати логічну та хронологічно правильну структуру роботи, а також взяти до уваги погляди різних науковців та сучасників тих подій, які висловлювали іноді розбіжні оцінки щодо певних аспектів, та виокремити достовірну інформацію.

Важливе значення також відіграв компаративний аналіз, який став основою самого дослідження. Він дав змогу шляхом порівняння інформації з джерел та історіографічних праць, встановити певну подібність та позначити часткові відмінності в процесі становлення танкового будівництва в окремих державах міжвоєнного періоду, та виділити два блоки держав – тоталітарний та демократичний, які були схожі за системою розробки, розвитку та використання танкових одиниць серед одного умовного об'єднання країн та дещо різними між собою та їх подальших взаємовпливів на ґрунті порівняльно-історичного підходу.

Варто відзначити і використання наступних принципів: науковості, системності та конкретизації знайденого матеріалу; застосовано принцип широкого розкриття заданої теми дослідження. Зазначений методологічний

інструментарій дозволив всебічно розглянути тему розвитку бронетанкових військ в Європі.

Загалом у представленій роботі було застосовано історичний та загальноприйняті наукові методи дослідження. В результаті, завдяки використаним принципам та методам вдалось виокремити із літературного та джерельного масиву необхідну інформацію, з неї зробити правильні висновки до кожного із зазначених розділів.

Практичне значення роботи. Проведене дослідження та його матеріали можуть бути основою для проведення більш глибокого компаративного аналізу теми розвитку бронетанкових військ у міжвоєнний період. Також матеріали можуть бути використані для читання лекції в школі чи ВНЗ.

Структура роботи має наступний вигляд: вступ, 3 розділи, що поділені на підрозділи, список використаних джерел та літератури, які налічують 46 позицій. Загальний обсяг роботи складає 55 сторінок.

ВИСНОВКИ

У період між світовими війнами, у багатьох європейських країнах виникали суперечки щодо ролі танкових сил у війні. Як наслідок, на початок 1930-х років у різних країнах було вироблено відмінні концепції застосування танків й організація бронетанкових військ.

Найбільше праць з даної проблеми було видано саме радянськими дослідниками, проте ці роботи є наповнені ідеологічними штампами та потребують детального аналізу. Також особливості побудови та функціонування бронемашин окреслені в працях зарубіжних історіографів. Джерельна база представляє собою збірку мемуарів колишніх генералів та маршалів, які були очевидцями створення перших найбільш відомих танків. Плідно попрацював на цій ниві Г. Гудеріан, мемуари якого є збіркою унікальних спогадів про особливості розвитку німецької танкобудівної промисловості. Варто відзначити і мемуарну літературу авторства радянських головнокомандувачів.

Важливими є особливості розвитку бронетанкових сил у Німеччині та Радянському союзу. В обох країнах на початку 30-х років ХХ століття розпочалось активне формування танкових утворень та створення перших маневрених танків. Німеччина зробила акцент на стратегії блискавичної війни – так званого блицкригу. Для цього було створено війська, які складались із легких танків. В результаті німецькі танки не могли дати достойний відпір важким танкам, а також програвали середнім французьким танкам. Розвиток радянських танкових сил теж набрав обертів у цей період – було створена танки нових видів: малі плавучі Т-37 і Т-38, легкі танки супроводу піхоти Т-26 та ін.

Здійснений аналіз розвитку танкових сил трьох європейських країн: Англії, Франції та Чехословаччини. Щодо Великобританії, то можна сказати, що у порівнянні із іншими країнами, вона помітно відставала в області танкобудівничої промисловості. Наприклад, вогнепальна міць та бронювання

помітно поступались німецьким танкам. Також значущим є той факт, що темпи танкового виробництва суттєво відставали від реальних потреб армії.

В свою чергу Франція, після досить тривалого осмислення ролі танків, була вимушена зайнятись повним переозброєнням армії. Основна причина цього полягала в активізації мілітаризації Німеччини. До середини 30-х років ХХ століття, найбільш впливові фірми з виробництва бронетанкової техніки запропонували абсолютно нові схеми проектування танків, які згодом стали невід'ємною частиною французьких танкових військ. Відчувши всю реальність загрози війни, французька владна верхівка оголосила про необхідність побудови 3500 нових танків, що мали стати основою для 50-ти танкових батальйонів.

Міжвоєнний час став для Чехословаччини періодом розквіту економіки та промисловості різного спрямування. Промисловість була так добре налагоджена, що її потужність дозволила забезпечити озброєнням національну армію, а також налагодити експорт літаків, танків та гармат. Проте зовсім скоро в справі втрутилась Німеччина, яка відчувала неспроможність власних легких танків. Фашистське командування ввело в обіг захоплені в якості трофеїв чехословацькі танки, а згодом організувало їх випуск.

Отже, у міжвоєнний період танкобудування стало об'єктом поглибленого інтересу військового та політичного керівництва провідних країн. Найбільше уваги цьому приділяли тоталітарні Німеччина та СРСР, але й західні держави теж вели розробки новітніх зразків, особливо в другій половині 1930-х рр., коли все очевиднішою ставала небезпека агресивних дій мілітарних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. Джерела

1. Боевой устав бронетанковых и механизированных войск Красной Армии. Ч. 1 (Танк, танковый взвод, танковая рота). Москва: Военное издательство Народного Комиссариата Обороны, 1944. 208 с.
2. Буше Ж. Бронетанковое оружие в войне. Москва: Издательство иностранной литературы, 1956. 332 с.
3. Гудериан Г. Внимание, танки! История создания танковых войск. Москва: Центрполиграф, 2005. 366 с.
4. Гудериан Г. Танки – вперед! Москва : Военное издательство Министерства обороны Союза ССР, 1957. 261 с.
5. Гудериан Г. Воспоминания солдата. Смоленск : Русич, 1999. 647 с.
6. Драгунский Д. А. Годы в броне. Москва : Воениздат, 1983. 384 с.
7. Меллентин Ф. В. Танковые сражения 1939-1945 гг. : Боевое применение танков во второй мировой войне. Москва : Издательство Иностранной литературы, 1957. 303 с.
8. Мюллер-Гиллебранд Б. Сухопутная армия Германии 1933-1945 гг. Москва : Изографус, Эксмо, 2002. 800 с.
9. Ротмистров П.А. Время и танки. Москва : Воениздат, 1972. 282 с.
10. Фуллер Дж. Ф. Ч. Операции механизированных сил. Лекции по 3-й части Полевого устава. Москва : Воениздат, 1933. 113 с.

II. Монографії, посібники, збірники, наукові статті

11. Авакумов Н. В. Первые залпы войны. Свердловск, 1991. 195 с.
12. Архипов В. С. Время танковых атак. Москва : Яуза, 2009. 352 с.
13. Багреев А. Д. Военное искусство капиталистических государств (1939-1945 гг.). Москва, 1960. 278 с.

14. Барятинский М. Б. Средний танк Pz. IV. «Рабочая лошадка». Москва : Яуза, ЭКСМО, 2007. 96 с.
15. Барятинский М. Б. Танки III Рейха. Самая полная энциклопедия Москва : Яуза, ЭКСМО, 2011. 512 с.
16. Барятинский М. Б. Танки Второй мировой. Москва : Коллекция, Яуза, ЭКСМО, 2009. 480 с.
17. Барятинский М. Б. Трофейная бронетанковая техника вермахта. Москва : Моделист-конструктор, 2007. 64 с.
18. Белаш Е. Ю. Танки межвоенного периода. Боевое применение. Москва : Тактикал Пресс, 2014. 224 с.
19. Всемирная история бронетехники. Сост. Е. Г. Горбачева, Л. Н. Смирнова. Москва, 2002. 416 с.
20. Гребенюк А. В. РККА накануне Великой Отечественной войны. *Вестник МГИМО Университета*. 2010. №6 С. 1-34.
21. Грин М. Танки. От Второй мировой до современных моделей. Иллюстрированный справочник. Белгород : Книжный клуб «Клуб семейного Досуга», 2015. 192 с.
22. Дроговоз И. Железный кулак РККА. Танковые и механизированные корпуса Красной Армии 1932-1941 гг. Москва : Техника-молодежи, 1999. 10 с.
23. За профессиональную армию: Идеи Шарля де Голля и их развитие в XX веке. Москва : Военный университет, Олма-Пресс, 1998. 466 с.
24. Иностранная армия: Германия. Москва-Ленинград : Воениздат, 1936. 140 с.
25. История танковых войск Советской Армии. Москва : ВАБТВ, 1975. 272 с.
26. Кличенко А. А. Танки конструкции Дж. Кристи и их судьба в США и СССР (1930-е годы). *Общество с ограниченной ответственностью «Издательство Ипполитова»*. 2021. №4. С. 139-154.
27. Корольков Н. П. Танки в бою. Москва : Воениздат, 1959. 180 с.
28. Косырев Е.А. Танки. Москва : ДОСААФ СССР, 1973. 327 с.

29. Кривизюк Л., Юрчук О. Танки і танкові війська: вчора, сьогодні, завтра. Монографія. Львів : Ліга Нова, 2014. 362 с.
30. Ларин А.А. Танки Второй мировой войны. Харьков : Книжный клуб «Клуб семейного Досуга», 2014. 400 с.
31. Мостовенко В. Д. Танки. Москва, 1956. 350 с.
32. Петунин К. Б. Межвоенная дискуссия о роли танков в британской армии. *Ретроспектива: Всемирная история глазами молодых исследователей*. 2017. № 10. С. 22-34.
33. Петунин К. Б. Танковые войска Великобритании 1920-1930-х годов: путь из лидеров в отстающие или жертва компромисса? *Манускрипт*. 2016. № 12. С. 150-155.
34. Радзиевский А. И. Танковый удар. Москва : Воениздат, 1977. 257 с.
35. Свириин М. Н. Броня крепка. История советского танка. 1919–1937. Москва : Яуза, Эксмо, 2005. 384 с.
36. Свириин М. Н. Танковая мощь СССР. Москва : Яуза, 2009. 630 с.
37. Слесарев П. Первый день войны. Ульяновск : Ульяновская правда, 1953. 121 с.
38. Стецюк Л. С. Танковые подразделения в бою. Москва : Воениздат, 1961. 256 с.
39. Тарас. Д. А. Бронетанковая техника вермахта. Москва : АСТ, 2007. 240 с.
40. Чемберлен П., Дойл Х. Энциклопедия немецких танков Второй мировой войны. Москва : Астрель, 2003. 272 с.

III. Електронні ресурси

41. ŠKD P-II \ LT vz.34 Легкий танк. URL: <http://aviarmor.net/tww2/tanks/czech/lt34.htm> (дата звернення: 26.05.2022)
42. Бронетехника в период с 1919 по 1936 г.г. URL: <https://armedman.ru/tanki/1919-1936-bronetehnika> (дата звернення: 30.06.2022)

43. Бронетехника и танковые войска Польши URL: <http://prussia.online/Data/Book/br/bronetehnika-i-tankovie-voyska-polshi-1919-1939-202.pdf> (дата звернення: 26.05.2022)
44. История танкостроения. URL: <https://tanki-tut.ru/istoricheskaja-spravka/> (дата звернення: 26.05.2022)
45. Краткая история советского танка. URL: <https://warspot.ru/2928-kratkaya-istoriya-sovetskogo-tanka> (дата звернення: 26.05.2022)
46. Средний танк Т-28 URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=74417&p=1 (дата звернення: 30.06.2022)